

ماهیت شناسی آمایش سرزمین در کشور

نویسندگان: حافظ نیا، محمد رضا؛ جلالی، غلامرضا

علوم سیاسی :: مطالعات راهبردی دفاعی :: دی 1389 - شماره 110

از 105 تا 130

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/912127>

دانلود شده توسط : مرتضی تیموریان

تاریخ دانلود : 1393/07/30 14:09:39

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

ماهیت‌شناسی آمایش سرزمین در کشور

محمد رضا حافظ نیا^۱

غلامرضا جلالی^۲

تاریخ پذیرش: ۸۹/۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۸۹/۴/۳

چکیده

در این مقاله به بررسی مفاهیم نظری - مفهومی و پیوند بین آمایش، پیشرفت و توسعه پایدار از نظر گاه سرزمینی پرداخته ایم و آنها را با مکانیزم خاص به عنوان یک پروسه عدالت تحقیقی به هم گره زده ایم تا سرانجام ترسیم الگوی راهبردی آمایش سرزمینی توسعه در کشورها است، ارائه شود. زیرا فراهم آوردن زمینه های شناخت ریشه ای، زیرساختی، فلسفی در درک بهتر و فهم عمیق تر مفاهیم آمایش سرزمین توسعه منجر به عدالت توزیعی و امنیت غیرعامل که از دغدغه های مهم نزد مجموعه نظامهای سیاسی دنیا و برنامه ریزان و تصمیم گیران آن است.

اگرچه دانشمندان علوم امنیتی و توسعه رسیدن به الگوی مناسب آمایش سرزمینی توسعه را از اهداف می دانند، اما اقتصاد دانان و جغرافی دانان از این عملکرد پافراثر نهاده و معتقدند که مهندسی دکترین شناختی آمایش در جهت رسیدن به توسعه پایدار، توسعه جاودان، توسعه ماندگار باید در برنامه ریزی مستقیم و غیر مستقیم کشورهای توسعه نیافته بکار گرفته شود، چرا که علم آمایش توجه به رفاه مادی و آسایش نوع بشر را در سایه توسعه سرزمین و عدالت پایه می داند و این مقاله به آمایش سرزمینی توسعه و در نهایت عدالت پایدار این کشورها در یک ماتریس تطبیقی امان نظر دارد و برای آنها نمونه هایی از توسعه سرزمین عدالت پایه براساس یافته های تجربه شده در کشورهای موفق، نیمه موفق، سطح پایین دنیا به عنوان راهبرد، مشخص می کند.

کلید واژه: پیشرفت، آمایش سرزمینی، عدالت، توسعه پایدار، فقرزدائی.

^۱ استاد و عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس m.hafeznia@gmail.com

^۲ نویسنده مقاله و پژوهشگر ارشد دفاعی مرکز مطالعات پدافند غیرعامل gh.r.jalali@yahoo.com

مقدمه

روند تحول‌های توسعه بالاخص در نیمه‌ی اول قرن بیستم، کشورهای دنیا را برآن داشت که پس از مصائب جنگ جهانی دوم از همه جهت از چارچوب تنگ‌کشوری، بین‌منطقه‌ای، بین‌المللی و بین‌قاره‌ای به درآیند. در زمینه حمل و نقل و برنامه‌ریزی‌های محلی و منطقه‌ای و میان‌مرزی، محیط‌زیست و به‌ویژه آمایش سرزمینی توسعه، همیاری و هماهنگی در مسایل دیگر، ضرورت چاره‌جویی مشترک و یک‌پارچه را تشخیص دهند. از این‌رو چه در قوانین آمایش سرزمینی توسعه‌ی ملی و چه در مجالس، شوراها، کمیسیون‌ها، کمیته‌ها، گروه‌های کار، سمینارها و پژوهش‌های سازمانهای دولتی و غیردولتی بین‌المللی که پس از جنگ جهانی تشکیل شد، جوانب مختلف همکاری‌ها در زمینه برنامه‌ریزی‌های فضایی، تاسیسات زیربنایی سکونت‌گزینی و محیط زیست بررسی و مطرح گردید و با تصویب قطعنامه‌ها، توصیه‌ها، مقررات و کنواسیون‌ها و اجرای آنها پیشرفت‌های عظیمی در آمایش سرزمینی توسعه پدید آمد.

منشور آمایش سرزمینی توسعه با چهار هدف اساسی زیر، قالب مشخصی جهت

سیاست آمایش سرزمینی توسعه تعیین می‌کند:

- ۱- تقویت توسعه متوازن اجتماعی و اقتصادی مناطق
- ۲- افزایش کیفیت زندگی شهروندان
- ۳- بهره‌برداری آگاهانه و مسئولانه از منابع طبیعی و حفاظت محیط زیست
- ۴- کاربری هدفمند فضای ملی

اندیشه‌ی « آمایش سرزمینی توسعه » با مشاهده و پیدایش عدم تعادل در توزیع جغرافیای جمعیت، فعالیت و خدمات و هم‌زمان با پیدایش تفکر برنامه‌ریزی شهری به منظور بازسازی کشور پس از پایان جنگ‌های جهانی توصیه شده است.

بیان مساله

بحث عدالت فضائی در دوره معاصر در فضاهای شهری در کل زندگی اجتماعی در دوره جنگ سرد به طور عمده در اروپا اوج گرفت. مجادله‌های سیاسی میان دو بلوک شرق چپ‌گرا و غرب راست‌گرا پس از یک دوره اولیه که به مسایل سیاسی و اجتماعی در دو دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به مسایل شهری و فضاهای شهری در دهه ۱۹۷۰ کشیده شد. گرچه این مباحث ریشه‌های عمیق‌تری دارد که به دهه‌های اواخر قرن نوزدهم باز می‌گردد، اما در دهه ۱۹۷۰ مسایل اجتماعی ما به ازای فضایی در محیط‌های شهری و حتی محیط توسعه‌ای پیدا کرده‌اند و به همین دلیل جغرافی‌دانان به همراه جامعه‌شناسان و اقتصاددانان به آن‌ها توجه خاصی مبذول کرده‌اند. مسائل و معضله‌های شهری در این دهه، برای مثال در انگلستان و ایالات متحد آمریکا، به گونه‌ای بود که جغرافی‌دانانی مانند «دیویدهاروی» و «دورین ماسی» به تشریح پیشرفت و تحول‌های شهری حسب گردش سرمایه در فضاهای شهری و حوزه‌های محیط توسعه‌ای پرداختند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۲).

فضاهای شهری به مصارف گوناگونی اختصاص داده می‌شوند که آن را به صورت کاربری اراضی می‌بینیم. بدیهی است محصول نهایی کاربری اراضی در شهرها و مناطق، درحقیقت، نتیجه و محصول مبارزه‌ها و تعامل‌های اقتصادی و اجتماعی میان نیروها و گروه‌های رقیب برای تصاحب آن فضاها در سطح شهر و محیط توسعه است. اگر روابط اجتماعی و اقتصادی به صورت ناعادلانه تنظیم شده است، توزیع این فضاها و نحوه‌ی تصرف و مصرف آن‌ها نیز صورت ناعادلانه‌ای به خود می‌گیرد. اما اگر این توزیع به صورت عادلانه باشد، سازمان فضایی نیز صورت عادلانه‌ای به خود می‌گیرد.

افزون براین، چالش‌های نوظهوری چون جهانی شدن و ظهور شهرهای جهانی، دگرگونی‌های شهری و توجه به عمل‌کردهای جدید شهری بر اثر تحول‌های جهانی،

توجه به پدیده عدم تعادل محیطی ناشی از پیشرفت شتابان شهرها و نظام ناعادلانه تصرف و مصرف فضاهای شهری مطرح شد. چالش‌های دیگری نیز در چند دهه اخیر ظهور کرد که به‌طور عمده ناشی از ظهور عصر اطلاعات است. با ورود به عصر اطلاعات، فضاهای شهری و محیط توسعه آمیز زیر تأثیر شرایط جدیدتر تغییر کرده است و تعریف جدیدی برای آن‌ها لازم شد. در عصر اطلاعات، افزون بر جریان حرکت و مبادله‌هایی که در گذشته به صورت جریان‌های حرکت انسان‌ها و کالاها مشهود بود، حرکت اطلاعات به صورت جریان‌های واقعی و مجازی رواج پیدا کرد. همین جریان‌های مجازی که در عصر اطلاعات با جایجایی اطلاعات شروع شد، به تدریج جریان‌های مجازی برای حرکت سرمایه، کالا و انسان فراهم کرد.

این جریان‌ها که به صورت شبکه‌ای حرکت می‌کند، فضاهای شهری و محیط توسعه آمیز را دچار دگرگونی عینی و ذهنی ساخت. امروزه به جای فضاهای عینی شهری فضاهای مجازی موجب ایجاد فضاهای جریانی و فضاهای شبکه‌ای در شهرها و مناطق شده است. بنابراین، نظم نوین توزیع فضایی و مصرف فضاهای شهری آشکار شد که در ابتدای شکل‌گیری خود، موجب بروز مجدد پدیده عدم تعادل محیطی شده است. اما این بار پدیده عدم تعادل فضایی ناشی از نظام ناعادلانه برخورداری فضاهای شهری و محیط توسعه آمیز از فضاهای شبکه‌ای و جریانی بوده است. این بدین معنی است که فضاهای شهری، محیط توسعه‌ای و حتی ملی که به فضاهای جدید شبکه‌ای و جریانی پیوند پیدا نکرده اند؛ از نعمت‌های این شبکه‌ها برخوردار نشده و از جریان‌های توسعه ناشی از این پیوندها محروم بمانند.

بنابراین، مفهوم عدم تعادل فضایی با مفهوم بی‌عدالتی فضایی بر اساس مفاهیم جدید فضاهای شبکه‌ای، فضاهای جریانی و پیوندهای فضایی در این نظام فضایی، معنی پیدا می‌کند. این مسائل و چالش‌ها موضوعاتی است که در این مقاله به دنبال تحلیل و تبیین آنهاست.

ضرورت و اهمیت موضوع

پایه‌های عدالت و تعادل در آمایش سرزمینی توسعه: بی‌تردید عدالت آرمان بلند و دل‌ربایی است که حتی ستم‌گران آن را می‌ستایند. مردم همگی دل در گروی آن دارند و سر به طاعت صاحبان آن می‌گذارند. هنگامی که حکومت و اجتماع از آن فاصله می‌گیرد، دغدغه و اشتیاق به آن فزونی می‌یابد و آرزوی ظهور منجی عادل در دل‌های ستم‌دیدگان جوانه می‌زند.

روشن است که با توجه به وجود چهار حوزه‌ی متفاوت برای تحقق عدالت در روابط اجتماعی، تحقق کامل عدالت توزیعی به معنای تبلور آن در تمام این حوزه‌هاست. به عبارت دیگر، برای وصول به این هدف باید رفتار نهادها، روابط و قواعد برخاسته از متن اجتماع، یعنی حکومت، قانون و برنامه‌ها، قراردادهای و رسوم اجتماعی با افراد آن جامعه عادلانه و به‌دور از تبعیض باشد. رفتار عادلانه با افراد، بدین معنی است؛ در صورتی که دو فرد شرایط همسانی دارند، به یک چشم نگریسته شوند و یکسان با ایشان برخورد شود. در صورت تفاوت شرایط، با افراد، به نسبت توانایی‌ها، استحقاق و نیازهایشان، رفتاری متناسب صورت پذیرد.

توجه به این نکته ضروری است که برقراری عدالت اجتماعی نقشی اساسی در ایجاد امنیت دارد. البته این دو ملاک در برابر هم قرار نمی‌گیرند و میان آن دو، تزاخم نیست بلکه مساعدت کامل وجود دارد. در جامعه امروزی هم ملاحظه می‌کنیم، امنیت هنگامی تحقق پیدا می‌کند که مردم احساس کنند با آنان به صورت عادلانه رفتار می‌شود. بنابراین، احساس تعلق به جامعه دارند و در حفظ امنیت و هویت آن کوشش می‌کنند. اما عدل که نخستین اصل از اصول دین است، خود منبع و سرمنشأ تمام نعمت‌ها است. عدل است که به امنیت و تعادل منتهی می‌گردد.

مفهوم شناسی آمایش سرزمینی توسعه

کارکرد آمایش سرزمینی توسعه پدیده‌هایی، نظم و نظام دادن به فضای سرزمینی، جلوگیری کردن از ایجاد عدم توازن و پیشگیری از ریخت افتادگی فضاهای زیست افراد جامعه و بالمآل ممانعت از بروز مخاطره های ناشی از پراکندگی/تمرکز است. گذشت از آنها؛ ایستایی/تحرك، بی‌برنامگی، فقد راهبرد و ناهمگن بودن با سطح‌های مختلف و سیاست گذاری کلی توسعه‌ی کشور براساس سه محور عدالت در توزیع فضا و منابع محیطی و مصرف درآمد نیز از کارهای آمایش سرزمین توسعه محسوب می‌شود. می‌باشد. به عبارتی دیگر آمایش سرزمینی توسعه، سازماندهی هم آهنگ و دارای نظم و نظام فضای حیاتی کشور در حوزه ی سیاست‌های کلی توسعه‌ی دراز مدت همه سونگر اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی در چارچوب منطقه‌بندی و تقسیم‌های کشوری و ضروریات امنیت اجتماعی و اقتصادی قرارداد. (مؤمنی؛ به کوشش چوخاجی زاده مقدم، ۱۳۸۱: ۱۰)

لذا آمایش سرزمینی توسعه دارای دو بعد توسعه‌ای و امنیتی است. نظر به اهمیت و جایگاه ویژه بخش امنیت، ضروری است که ابتدا بعد امنیتی آمایش سرزمینی توسعه مورد نظر قرار گیرد. در کشورهای پیشرفته، آمایش سرزمینی توسعه ابتدا مفهومی امنیتی دارد و سپس معنای توسعه‌ای پیدا می‌کند. بدین معنی که قبل از ساخت سد، بزرگ‌راه، نیروگاه‌های اتمی و ... موضوع در کمیته‌های آمایش سرزمینی توسعه مطرح می‌گردد و پس از اخذ موافقت مسئولین، نسبت به ساخت آنها اقدام می‌شود. در ساخت چنین تأسیساتی، نیروهای کارآمد و علمی نیز مشارکت داشته و همه‌ی عامل‌های آمایش سرزمینی توسعه را از نظر پدافند و آفند ملحوظ نظر قرار می‌دهند. (چوخاجی زاده مقدم، ۱۳۸۱: ۸۹ - ۸۸)

ویژگی‌های آمایش سرزمینی توسعه

آمایش سرزمینی توسعه باید با کارکردهای مردم‌سالار، کل‌گرا، هدف‌مند، بلندمدت، آینده‌نگر، انعطاف‌پذیر، معطوف به اراده در هم آمیخته و دارای نگرش کیفی باشد.

آمایش سرزمینی توسعه باید مبتنی بر آینده‌نگری باشد، وضعیت حال را شکل دهد و بر اساس رویدادهای احتمالی که لازم است جامعه خود را با آنها تطبیق دهد، نباشد. بدین ترتیب آینده به صورت انفعالی پذیرفته نمی‌شود، بلکه جلو انداخته می‌شود.

آمایش سرزمینی توسعه معطوف به اراده است، یعنی مفهوم‌های عملیاتی و گرایش‌های عمده را برای تحقق سازماندهی مجدد سرزمین، تأمین معاضدت ملی و یکپارچگی فضایی و تعادل و توازن مناطق، تغییر جهت صنایع، نوسازی روستایی و... تعریف می‌کند.

آمایش سرزمینی توسعه، برخلاف برنامه‌ریزی بخشی است که به طور عمده بر وجوه کمی پدیده‌ها تأکید دارد، شناخت جغرافیایی کنونی فعالیت‌ها و در مورد تصمیم‌گیری درباره مکان‌یابی کارکردهای آینده بیش‌تر با کیفیت و ساختار سرو کار دارد تا کمیت‌ها و اعداد.

ساخت و تدوین نظریه پایه توسعه ملی در آمایش سرزمین

«نظریه پایه توسعه ملی» اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های توسعه کشور در بلند مدت است. این نظریه حدود تقابل‌های تعیین‌کننده در فرآیند تشخیص مشی توسعه را تعیین می‌کند و در قالب دیدگاهی شفاف و کاربردی، چشم‌اندازی از آینده توسعه ملی و نقش کشور در عرصه جهانی به دست می‌دهد.

نظریه‌ی پایه توسعه ملی، اساس تعیین راهبردها و خط‌مشی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی و امنیتی کشور را تشکیل می‌دهد و جهت‌دهنده‌ی نقش وظایف دولت، نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های توسعه و چگونگی نظام تصمیم‌گیری و اجرا است.

مقدمه‌ها و مرحله‌های بررسی نظریه پایه توسعه ملی

به طور منطقی مقوله‌هایی که در نظریه پایه توسعه ملی باید مورد بررسی قرار گیرند عبارتند از :

آینده‌نگری، پیش‌نیاز اصلی برنامه‌ریزی درازمدت است. برای جهت‌گیری‌های منطقی و واقع‌بینانه لازم است تا حد امکان تصویر روشنی از جهان پیش‌رو داشته باشیم.

تحلیل محیط توسعه، به عبارتی ادامه بحث آینده‌نگری در حوزه‌های عینی‌تر است. درک روشن از موقعیت و وضعیت جغرافیای سیاسی و اقتصادی محیط توسعه یکی از مهم‌ترین مفروض‌های بحث تدوین نظریه پایه توسعه ملی است.

۱- ساختار ارزشی توسعه، شناخت اجزای اصلی و ساختار ارزشی توسعه ملی در تدوین نظریه پایه، نقش مهمی دارد.

۲- تحلیل سازمان فضایی، شناخت وضع موجود آمایش سرزمینی توسعه مقدمه و پایه اتخاذ سیاست‌های کلان آمایش توسعه و سازماندهی فضایی توسعه است.

۳- امکان‌ها و قابلیت‌ها، محدودیت‌ها و تنگناهای توسعه سرزمین با شناخت و اطلاع درست از توان‌مندی‌ها و کاستی‌های ما در عرصه‌های مختلف، دیگر پیش‌نیاز تدوین نظریه پایه توسعه ملی است.

اصول حاکم بر آمایش سرزمینی توسعه

۱- اصل پاسخ‌گویی در برابر منابع

- ۲- اصل بازدارندگی در برابر رکود
- ۳- اصل عدم تمرکز (تمرکز زدایی)
- ۴- اصل انعطاف‌پذیری در پیش‌تازی محلی ایالتی
- ۵- اصل هم‌آهنگی و تناسب و توسعه متوازن
- ۶- اصل تسهیل در پشتیبانی و ارتباط‌های توسعه
- ۷- اصل توسعه دفاعی در حفاظت از پیشرفت
- ۸- اصل ارزش نهادن به منابع انسانی و فرهنگی

آمایش مناطق فقیرنشین و توسعه نا متوازن امنیتی

یکی از مصداق‌های عدم تعادل محیط توسعه‌ای که در مطالعه‌ها و برنامه‌ریزی آمایش سرزمینی توسعه مورد توجه اندیشمندان و برنامه ریزان قرار گرفت، پدیده‌ی عدم تعادل محیط توسعه‌ای میان مناطق فقیرنشین و پرثروت کشورها است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

ادبیات و نظریه‌های آمایش سرزمینی توسعه

آمایش سرزمینی توسعه را از منظرهای متفاوت می‌توان بررسی کرد و هر کدام مبحثی را به طور اختصاصی و دقیق‌تر در آمایش بررسی می‌کنند. بدین منظور در این قسمت آمایش سرزمینی توسعه از نظر ساماندهی اجتماعی، سازماندهی فضا و بالاخره تخصص محیط توسعه‌ای بررسی می‌شود.

سازماندهی اجتماعی

مقدم بر آمایش سرزمینی توسعه، سازماندهی دوباره یا آمایش جامعه است. جامعه‌ای که به طور اصولی سازمان یابد، سازماندهی فضا هم به دنبال آن خواهد آمد، چون محصول یک جامعه اصولی و با اراده و هدفمند خود به خود فضائی سازمان‌یافته‌تر است. آمایش سرزمینی توسعه برای جامعه در شرایط ما یک حرکت بی‌حاصل است و اگر روح اجتماعی بیدار نشود و جامعه به الزام‌ها و پیش‌نیازها و آرمان‌های والای خود تن ندهد و هزینه نکند تفاوتی ندارد که هر چیزی در جای خود باشد یا نباشد. مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

توجه به مقوله‌های اجتماعی و فرهنگی در آمایش از اهمیت بسزایی برخوردار است و در واقع بخشی است که شکل‌بندی و ساماندهی جامعه را برای کارآسازی آن در عرصه‌های مختلف مورد بحث قرار می‌دهد.

توجه آمایش به مقوله‌های فرهنگی به لحاظ نقش تعیین‌کننده عنصر انسان در آمایش سرزمینی توسعه است. بهترین گزینش فعالیت‌ها برای بهره‌وری هرچه بهتر از منابع و موفق‌ترین شکل سازماندهی فضا از نظر کاربری‌ها و تعادل‌ها، بدون توجه به نحو تفکر و رفتار انسان‌ها نمی‌تواند موجد تحول اساسی در تحقیق هدف‌های آمایش باشد. در مجموعه نگاه آمایش به فلسفه و فرهنگ نگاهی است که این مقوله‌ها را در ارتباط با معیشت و توسعه و بهره‌وری منابع و توزیع فضائی جمعیت و فعالیت

می‌بیند و آمایش تا وقتی در این مقوله‌ها وارد نشود فاقد جامعیت است و در واقع تفاوت آن با بحث‌های صرف فلسفی و فرهنگی در این است که جنبه کاربردی آن در رابطه با مقوله توسعه مورد علاقه و توجه قرار می‌دهد.

مبنای اصلی برنامه‌ریزی باید توسعه ارزش‌گرا باشد. موضوع اصلی باید الگوی جامعه‌ای باشد که تمامی تلاش‌ها و کوشش‌ها در جهت رسیدن به آن بومی و محلی باشد. این فعالیت نیز شامل دو جریان زیر است:

الف- تحلیل‌های کمی در مورد مقوله نیروی انسانی شامل بررسی‌های متعارف در برنامه‌های اقتصادی نظیر چشم‌انداز نیروی انسانی و سطح اشتغال و مهارت و کارایی نیروی انسانی.

ب- تحلیل کیفی که به طور عمده مقوله‌های مرتبط با برنامه‌ریزی اجتماعی و فرهنگی است. با توجه به مفصل بودن بحث ضرورت تهیه برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی که مقدم بر برنامه‌ریزی متعارف اقتصادی است در اینجا تنها به آن گروه از جریان‌های اصلی فعالیت‌های برنامه‌ریزی اشاره می‌شود که پوشش‌دهنده مقوله توسعه منابع انسانی هستند.

این جریان‌ها عبارتند از:

- ۱- بررسی الگوی فلسفی بومی و جهان‌بینی برای اصلاح ساختار فرهنگی هویت ملی
- ۲- بررسی نظام اجتماعی و نحوه مشارکت مردم در فرآیند توسعه با تأکید بر نقش تشکلهای تخصصی و نهادهای مدنی
- ۳- بازنگری در نظام آموزش در سطوح‌های مختلف برای تأمین مهارت و کارایی نیروی انسانی براساس مشی توسعه انتخابی در نظریه پایه و تأکید بر نظام علمی و تحقیقاتی در تعیین اولویت‌های آن

سازماندهی فضا

برخورد با مقوله‌ی آمایش سرزمینی توسعه از منظرهای مختلفی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. اما از آنجا که فضا محمل و دربرگیرنده کلی فعالیت‌های انسانی است، پرداختن به آن، به منزله یکی از ارکان آمایش ضرورت دارد.

سازمان فضائی تبیین روابط بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسانی در فضا است و سیمای کلی و چگونگی پراکنش و اسکان جمعیت و توزیع استقرار و ساختار اقتصادی - اجتماعی و کنش‌های متقابل بین آنها را مشخص می‌سازد. از این‌رو روند و چگونگی سازمان‌یابی فضائی محیط توسعه از ضرورت‌های زیر ناشی می‌شود:

الف- با شناخت عامل‌های مؤثر و نیز چگونگی سازمان‌یابی فضا می‌توان قانون‌مندی‌های سازمان دادن فضا را دریافت، تا از این طریق توسعه ارادی و هدایت‌شده فضائی محیط توسعه، ممکن گردد.

ب- با شناخت سیمای موجود و ویژگی‌های فضائی محیط توسعه، می‌توان به نقاط قوت و ضعف آن پی برد و در جهت به‌کرد و سازماندهی دوباره وضع موجود اقدام کرد.

ج- با شناخت روند سازمان‌یابی فضا می‌توان دریافت کرد که تحول‌های فضایی محیط توسعه به چه سمت و سویی گرایش دارند و در نتیجه در توافق با راهبرد محیط توسعه‌ای، آیا توسعه هست یا خیر؟ و نیز می‌توان نتیجه گرفت که در آمایش توسعه، کدام روندها را باید تقویت و یا تضعیف کرد و یا به وجود آورد.

تشریح سازمان فضائی محیط توسعه

آنچه که در این مبحث اهمیت دارد، ایفای نقش عامل‌ها عوامل در شکل‌گیری، عناصر و ویژگی‌های سازمان فضائی محیط توسعه است.

نظریه پیشرفت بخش‌های اقتصادی

نظریه‌های این بخش بر پایه برنامه‌ریزی اقتصادی بوده و برای محیط توسعه ای به پیشرفت اقتصادی محیط توسعه متکی هستند.

«منطق محیط توسعه‌ای در نظریات بر پایه پیشرفت اقتصادی را به این شرح می‌توان تعبیر کرد: عامل‌های اصلی پیشرفت اقتصادی در محیط توسعه، انباشت سرمایه، منابع جدید، رشد نیروی کار و پیشرفت فن‌آوری است. برای انباشت سرمایه باید پس‌انداز از درآمدهای موجود صورت گیرد تا با سرمایه‌گذاری (خواه تولیدی، خواه زیربنایی) موجبات جذب نیروی کار و بکارگیری فن‌آوری جدید (اغلب با بهره‌وری بیشتر) را فراهم کند. در مناطق توسعه نیافته، محدودیت اصلی در سرمایه است، که از طریق منابع خارجی قابل تأمین است؛ در نتیجه با تزریق منابع خارجی در محیط توسعه و در پی آن رشد مستمر تولیدها و سپس سرمایه‌گذاری مجدد، می‌تواند در نهایت به توسعه اقتصادی و اجتماعی منجر گردد.» (صرافی، ۱۳۷۹: ۱۰۰ و ۱۰۱).

نظریه قطب پیشرفت

از میان تمام مفاهیمی که برای توسعه فضایی مطرح شده است، قطب پیشرفت تأثیر بیشتری در نظریه‌های محیط توسعه ای داشته است. نظریه قطب پیشرفت ابتدا توسط «فرانسوا پرو» در سال ۱۹۵۵ ارائه گردید. پس از پرو، افرادی چون «بودویل»، «هیرشمن» و «می‌ردال»، ادبیات و کارهای معتبری در زمینه نظریه قطب پیشرفت از خود به جای گذاشتند.

این نظریه بر این مفهوم استوار است که، پیشرفت اقتصادی از نظر فضایی، یکباره در همه جا ظاهر نمی‌شود، بلکه ابتدا در کانون‌های مستعد پیشرفت ایجاد شده و در مراحل پیشرفته‌تر، توسعه به اطراف این کانون‌ها منتقل می‌شود. «در واقع

نظریه قطب پیشرفت بر این استدلال است که می‌توان تولید را از طریق دستیابی به صرفه‌های تجمع، افزایش داد، بر این اساس تجمع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های مولد در یک نقطه به گسترش آنها در عرصه‌ای وسیع ارجحیت دارد.» (پاپلی، رجبی، ۱۳۸۲: ۲۰۱)

«اصول کلی نظریه قطب پیشرفت را می‌توان چنین خلاصه نمود:

۱- اصل صنایع پیش‌تاز: صنایع پیش‌تاز و بنگاه‌های پیش‌آهنگ، محل استقرار خود را به قطب توسعه تبدیل می‌کنند و به عنوان محور محیط توسعه ای توسعه وارد عمل می‌شوند.

۲- اصل قطبی شدن: صنایع پیش‌تاز می‌توانند فعالیت‌های اقتصادی را به سوی خود جذب کنند و به قطبی شدن بیشتر کمک کنند.

۳- اصل رخنه به پایین: تأثیرهای توسعه از قطب پیشرفت به مناطق مستعد، تراوش می‌کنند.»

ایجاد محیط توسعه‌ای، شهرهای جدید، شهرهای بزرگ متعادل کننده، مناطق آزاد، مناطق ویژه اقتصادی و شهرهای صنعتی در کشورهای مختلف را می‌توان هماهنگ با نظریه قطب پیشرفت دانست.

این نظریه در کنار مزیت‌ها و راهبردهای تأثیرگذاری که ارائه شده است- مانند ایجاد یک محیط توسعه جاذب جمعیت در مناطق مختلف کشور و جلوگیری از مهاجرت به معدود شهرهای بزرگ و متراکم، صرفه‌جویی‌های داخلی و خارجی و تجمع واحدهای تولیدی با صرف اقتصادی بالا و نقش دروازه‌ای برای ورود سرمایه و فن‌آوری برتر به مناطق تحت نفوذ خود- مشکلاتی را نیز دارد. درازمدت بودن اقدام‌ها و نیاز به سرمایه‌گذاری‌های زیاد برای تحقق این راهبرد، ضرورت هماهنگی‌های دقیق و وسیع میان بخشی و فضایی و هم‌چنین به عنوان راهبردی از بالا به پایین که به‌طور معمول در سطحی انتزاعی و مجرد باقی می‌ماند، نمی‌تواند برای همه

مناطق مختلف یک کشور که از نظر استعداد توسعه و ویژگی، متفاوتند، جوابگو باشد.

نظریه «مرکز - پیشرفت» قایل به این است که در مراحل از فرآیند توسعه، مراکز پیشرفت پایه با حجم و شعاع تأثیر کمتر از قطب پیشرفت - به منظور پخش اثرهای پیشرفت از قطب به مناطق دورتر - تأسیس گردد. بنابراین ایده «مرکز - پیشرفت»، به معنای ایجاد سکونت‌گاه‌های جدید نیست، بلکه عبارت است از تجدید سازمان الگوی سکونت روستایی به نفع آن مراکزی که بیشترین امکان‌های بالقوه را برای توسعه و تبدیل به مراکز پیشرفت پایه و خدمات دارا هستند. (پاپلی، رجبی، ۱۳۸۲: ۲۰۹).

هدف‌های این نظریه عبارتند از:

- ۱- یکپارچه‌سازی مراکز «شهری - روستایی» و رفع دوگانگی شهر و روستا.
 - ۲- ایجاد جامعه‌ای «روستایی - شهری» فارغ از تراکم شهری و انزوای روستایی.
 - ۳- رفع تمرکز و پیشگیری از قطبی شدن فضا و فعالیت.
- اگرچه نظریه مراکز پیشرفت پایه طرح ایده آلی از سلسله مراتبی از خدمات را ارائه می‌دهد، اما به ابعاد اقتصادی یک محیط توسعه توجه نکرده و در مقابل تغییرهای اندکی در ساختار «فضایی - مکانی» محیط توسعه و یا در برابر آثار جانبی طرح‌های توسعه‌ای فرامحیط توسعه‌ای، پایداری لازم را نخواهد داشت.

نظریه مرکز - پیرامون و برگشت تمرکز

طبق نظریه «مرکز - پیرامون»، هر نظام جغرافیایی شامل دو زیر نظام فضایی است. یکی مرکز که قلب پیش‌تاز و پویای نظام است و دیگری پیرامون که می‌توان آن را بقیه نظام به حساب آورد. رابطه بین این دو نظام، رابطه‌ای استعماری است که قطبی شدن در مرکز و حاشیه‌ای شدن در پیرامون را به دنبال دارد.

«روند تحکیم تسلط فضای مرکزی بر فضای حاشیه‌ای بدین شرح است: اثر سلطه که انتقال منابع از حاشیه به مرکز را موجب می‌شود؛ اثر اطلاعاتی که به تشدید روابط و نوآوری‌ها در مرکز ختم می‌شود؛ اثر نوسازی که تغییرهای نهادی و اجتماعی مناسب نوآوری‌ها را فراهم می‌سازد؛ اثر زنجیره‌ای که نوآوری‌ها، نوآوری‌های دیگری پدید می‌آورند؛ اثر تولیدی که صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس و تجمع را در فضای مرکز ایجاد می‌کند.» (صرافی، ۱۳۷۹: ۱۱۹)

بر این اساس نوآوری در مناطق مرکزی بیشتر شده و تسلط کامل بر پیرامون پیدا خواهند کرد. این جریان در صورتی که آثار گسترش محیط توسعه مرکزی به مناطق پیرامون قابل توزیع بوده و وابستگی به مرکز را کاهش دهد، می‌تواند در محیط توسعه‌ای نتایج مثبتی داشته باشد.

«در کشور ما بکارگیری راهبرد «مرکز - پیرامون»، نمود تازه‌ای از نابرابری‌های محیط توسعه‌ای و عدم تعادل در سطح روستاها را بوجود آورده است. این سیاست، جاذبه‌های شهری، بر هم خوردن تعادل ساختار شهر و روستا و اضمحلال ساختار سنتی روستا را در پی داشته است. رفع این نابرابری‌ها و نابسامانی‌ها جز از طریق اجرای راهبردهایی نظری توسعه درون‌زا، بهره‌گیری از منابع بالقوه و بالفعل و سمت‌دهی امکانات و استعدادها در مسیر صحیح برای ایجاد تعادل و توازن بین روستاها، ممکن نیست.» (پاپلی، رجبی، ۱۳۸۲: ۲۱۵)

بررسی نظریه پیشرفت شبکه‌ای

شبکه مجموعه‌ای از نقاط اتصال یا گره‌های بهم پیوسته است. نقطه اتصال یا گره، نقطه‌ای است که در آن یک منحنی خود را قطع می‌کند. این که نقطه اتصال چه چیزی است، به طور مشخص به نوع شبکه‌های مورد نظر بستگی دارد. به‌طور مثال شبکه جریان مالی جهانی از نقاط اتصال بازارهای بورس و مراکز خدمات

جانبی پیشرفته آنان تشکیل شده است. در شبکه قاچاق مواد مخدر، نقاط اتصال عبارتند از: مزارع خشخاش و کوکا، آزمایشگاه‌های پنهانی، باندهای فرود مخفی، گروه‌های خیابانی و نهادهای مالی پاک‌سازی پول‌های کثیف و نظایر آن. و همچنین در شبکه جهانی رسانه‌های جدید که کانون بیان فرهنگی و افکار عمومی است، نقاط اتصال را می‌توان این چنین برشمرد: سامانه‌های تلویزیونی، استودیوهای تولید، دستگاه‌های تولید، مراکز گرافیک، مراکز رایانه، گروه‌های خبری، ارسال و دریافت علایم و سایر تجهیزات و دست‌اندرکاران.

توپولوژی‌ای که شبکه‌ها تعریف می‌کنند این نکته را مشخص می‌سازد که اگر دو نقطه اتصال به یک شبکه تعلق داشته باشند در آن صورت اتصال فاصله یا شدت و فراوانی تعامل بین آن دو نقطه یا جایگاه اجتماعی کوتاه‌تر (یا فراوان‌تر یا شدیدتر) از زمانی است که این دو نقطه به یک شبکه تعلق نداشته باشند. از سوی دیگر، در درون یک شبکه خاص فاصله‌ای میان جریان‌ها وجود ندارد و یا فاصله بین نقاط اتصال یکسان است. بنابراین، فاصله‌ی فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی یک نقطه یا جایگاه از صفر برای هر یک از گروه‌های یک شبکه تا بی‌نهایت و برای هر نقطه خارج از شبکه متغیر است. حضور در شبکه یا حذف از آن، و معماری روابط بین شبکه‌ها که توسط فن‌آوری‌های اطلاعات، با سرعت عمل نور، انجام می‌شود، پیکربندی فرآیندها و کارکردهای مسلط بر جوامع را تعیین می‌کنند.

شبکه‌ها ساختارهایی باز هستند که می‌توانند بدون هیچ محدودیتی گسترش یابند و نقاط شاخص جدیدی را در درون خود پذیرا شوند و این تا زمانی است که این نقاط توانایی ارتباط در شبکه را داشته باشند، یعنی دارای کدهای ارتباطی مشترک باشند. یک ساختار اجتماعی مبتنی بر شبکه، سامانه‌ی بسیار باز و پویایی است که بدون این‌که توازن آن با تهدیدی روبرو شود، توانایی نوآوری دارد. به‌این‌ترتیب، شبکه‌ها ابزار مناسبی برای انجام فعالیت‌های مختلف هستند.

کلیدهایی که شبکه‌ها را به هم متصل می‌کنند، ابزار ممتاز قدرت هستند. همگرایی تکامل اجتماعی و فن آوری اطلاعات، شالوده مادی جدیدی است که در درون شبکه‌ها جای دارد و ساختارهای مسلط را در جامعه‌ها شکل می‌دهد (کاستلز، ۱۳۸۵، ص).

ویژگی الگوی توسعه بومی

ما دنبال چه نوع توسعه‌ای هستیم؟ این نکته‌ی اساسی، در بحث‌های اقتصادی و غیر اقتصادی جاری است. کسانی دنبال این هستند که حرفی را بزنند و ذهن مردم را از مسایل اصلی دور نگه دارند: مدل چینی، مدل ژاپنی. مدل توسعه در جمهوری اسلامی، به اقتضای شرایط فرهنگی، تاریخی، مواریث و اعتقادات و ایمان این مردم، یک مدل کاملاً بومی و مختص به خود ملت ایران است. از هیچ‌جا نباید تقلید کرد، نه از بانک جهانی، نه از صندوق بین‌المللی پول، نه از فلان کشور چپ، نه از فلان کشور راست، هر جا اقتصادی دارد. از تجربه‌ها و دانش‌ها باید استفاده کرد، اما الگو و شیوه و مدل را باید کاملاً بومی و خودی انتخاب کرد. (بیانات رهبری، ۱۳۸۳)

راهبردهای توسعه‌ای

استفاده از راهبردهای محیط توسعه ای منتج از نظریه‌های ذکر شده، برای تدوین راهبردهای توسعه مناطق محروم، مستلزم توجه به نکات زیر است:

- ۱- «توسعه و آمایش مناطق محروم مستلزم درک پیچیدگی‌های فضایی، کالبدی و تعامل محیط توسعه‌ای و ابعاد متنوع دخیل در این مناطق است.
- ۲- نظام فضایی حاکم بر مناطق محروم، علاوه بر عامل‌های جغرافیایی، جمعیت و فعالیت، واجد ویژگی‌های خاصی همچون امنیت بوده است که باید در هرگونه برنامه‌ریزی توسعه مناطق محروم مورد ملاحظه قرار گیرد.

۳- ویژگی‌های خاص مناطق محروم، متأثر از عامل‌ها و متغیرهای درون‌زایی (چون دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی و...) و عامل‌ها و متغیرهای برون‌زا (همچون دخالت بیگانگان، نشت توسعه نیافتگی مناطق هم‌جوار و...) است.

۴- از نظر ساختار فضایی نیز، مناطق محروم دارای ویژگی‌های کالبدی خاص محروم بودن است که در مجموع موجب تشدید گسستگی فضایی و در نتیجه توسعه نیافتگی آن می‌گردد.

۵- از آنجا که هرگونه ساختار فضایی در سطح‌ها و مقیاس مختلف مستلزم برخورداری از پدیده مرکزیت است، مناطق محروم نیز دارای سلسله مراتب مرکزیتی متناسب با خود در این مناطق است.

۶- وجود رابطه‌ای متقابل و تعامل میان مناطق محروم و مناطق مرکزی اجتناب‌ناپذیر و قابل توجه است.

۷- تأکید مفرط بر مقوله تمرکز در برنامه‌ریزی توسعه‌ای یا فضایی، موجب عدم تعادل محیط توسعه‌ای و فضایی و در نتیجه پیدایش مناطق مرکزی و پیرامونی است که تا حدودی منطبق بر مناطق محروم است.

۸- توزیع متعادل و سلسله‌مراتبی مراکز پیشرفت پایه از مرکزیت تا دورترین نواحی می‌تواند، موجب‌های برقراری تعادل فضایی میان مناطق مرکزی و محروم را فراهم آورد.

۹- وجود رابطه منسجم و نظام‌مند میان امنیت، توسعه و امنیت در سطح‌های ملی و مناطق محروم، اجتناب‌ناپذیر و حائز اهمیت است (عندلیب، ۱۳۸۰ ص ۷۴)

راهبردهای بلندمدت توسعه

۱- تأمین امنیت ملی و ارتقای امنیت عمومی و انضباط اجتماعی از طریق:

۱- تعمیق شناخت مولفه‌های قدرت ملی و ترویج روحیه امنیت از منافع ملی

- ۲- ایمن سازی ساختار پراکنش و توزیع جمعیت
- ۳- تهیه طرح راهبردی توسعه نظم و امنیت کشور با رویکرد جامعه محوری، مشارکت همگانی، و ارتقای احساس امنیت
- ۴- مبارزه با زمینه های بروز ناهنجاری، ناسازگاری اجتماعی، خشونت سیاسی و خشونت شهری
- ۵- تقویت روحیه ایمان و ایثار و عنصر فداکاری بعنوان عامل اصلی اقتدار ملی
- ۶- تبیین مبانی ارزشی و تقویت اعتماد به نفس ملی.

۲ - تقویت بنیه امنیتی کشور و ارتقای توان بازدارندگی نیروهای مسلح و حفاظت از تمامیت ارضی و امنیت کشور و آمادگی در برابر تهدیدها و حفاظت از منافع ملی از طریق :

- ۱- تقویت مولفه های بنیه امنیتی، با تاکید بر مدرن سازی و هوشمندسازی سامانه های امنیتی
- ۲- تخصصی کردن نیروهای نظامی و تربیت نیروهای متخصص نظامی در مجال های گوناگون
- ۳- ایجاد قابلیت استفاده از امکانات و دستاوردهای صنعتی کشور برای صنایع توسعه خیز
- ۴- ایجاد ساز و کارهای لازم و رفع موانع جهت تکمیل و تقویت و توسعه با بهره گیری از نیروهای بسیج سازندگی براساس تدابیر اتخاذ شده.

راهبردهای سازماندهی فضایی

- آمایش توسعه ای کشور از طریق:
- ۱- رعایت ملاحظه های توسعه ای و امنیتی در تدوین راهبردهای کلی توزیع جمعیت در سرزمین، تدوین الگوی اسکان و نظام های شهری و روستایی
 - ۲- تدوین راهبردهای خاصی برای مناطق و عرصه هایی که به لحاظ توسعه ای و امنیتی ، حفاظت از منابع طبیعی، محیط زیست و میراث فرهنگی دارای موقعیت

ویژه هستند.

۳- تدوین و تصویب ملاحظه‌های توسعه ای و امنیتی در چارچوب برنامه ها و طرحهای آمایش استانهای کشور و تاکید بر ضرورت قید کردن آنها در اسناد ملی توسعه استانها .

۴- استفاده مناسب از قابلیت و توان کلان شهرها در جهت تقویت نقش مناطق مختلف کشور در امر امنیت ملی.
- آمایش مناطق مرزی از طریق :

۱- تقویت مولفه های بنیه امنیتی با تاکید بر نوین سازی و هوشمندسازی سامانه‌های امنیتی در مناطق محروم کشور.

۲- گسترش، توسعه و ترویج آموزش پدافند غیرعامل به منظور پیشگیری و کاهش اثرهای انواع خطرها در محیط‌های شهری و روستایی به ویژه در مناطق محروم کشور.

۳- بهره‌گیری از آثار انتشاری سرمایه گذاری های ملی و فراملی، در توسعه مناطق پیرامونی (به ویژه مناطق محروم) به ویژه در استقرار جمعیت و اجرای طرحهای چند منظوره توسعه ای و امنیتی.

۴- ارتقای سطح امنیت عمومی در مناطق محروم از طریق تدابیر لازم در جهت کاهش خسارتهای ناشی از وقوع بلایای طبیعی مانند سیل و غیر طبیعی مانند تهدیدهای امنیتی و نیز افزایش احساس امنیت جانی، قضایی و بهداشتی و تقویت احساس عدالت اجتماعی در مناطق محروم .

۵- ارتقاء سطح توسعه اقتصادی و کاهش فقر در مناطق محروم به منظور جذب جمعیت و نگاه داشت آن و نیز کاهش نفوذهای محل امنیت محیط توسعه و کشور .

۶- رعایت ملاحظه‌های توسعه ای و امنیتی در تدوین راهبردهای کلی توزیع جمعیت در مناطق محروم، تدوین الگوی اسکان و نظام شهری و روستایی در مناطق محروم .

- ۷- تدوین راهبردهای خاصی در جهت رعایت ملاحظه‌های تدابیر توسعه دفاعی در مناطق محروم و تقویت بنیه رشد ملی برای این مناطق
- ۸- تدوین تصویب طرح آمایش مناطق محروم در چارچوب طرح آمایش ملی و آمایش استان‌های کشور و تاکید بر ضرورت قید کردن آنها در اسناد ملی توسعه استانها.
- ۹- توجه کافی به پدیده عدم تعادل محیط توسعه‌ای در آمایش مناطق محروم (عدم تعادل محیط توسعه‌ای منجر به تبعیض و واگرایی شده و در امنیت محیط توسعه تاثیر نامطلوب می‌گذارد).
- ۱۰- توسعه پایدار مناطق محروم با تاکید بر استفاده از منابع و امکان‌های محلی و بومی و مزیت‌های محیط توسعه‌ای.
- ۱۱- تقویت گرایش سرمایه‌گذاری در مناطق محروم و گسترش مالکیت مردم مرزنشین فعال جهت بالابردن احساس تعلق به سرزمین و افزایش انگیزه‌های امنیت محلی و مقابله با تهدیدهای خارجی.
- ۱۲- برنامه‌ریزی جهت توسعه پایدار و اقامت ماندگار و اسکان نیروهای کارآمد در مناطق ساحلی با راه کارهایی نظیر توسعه شیلات و صنایع دریائی و....
- ۱۳- حفظ و تقویت هویت فرهنگی ساکنین مناطق محروم جمهوری اسلامی ایران از طریق تقویت ارتباط خرده فرهنگ‌های این مناطق با فرهنگ ملی و توسعه ارتباط‌های مردمی از مرکز به این مناطق.
- ۱۴- ارتباط دادن برنامه‌های توسعه و امنیت مناطق محروم با برنامه‌های توسعه کشور با تاکید بر تاثیرهای متقابل میان آنها.
- ۱۵- ارتباط دادن برنامه‌های توسعه با برنامه‌های امنیتی در مناطق محروم، به گونه‌ای که طرح‌های توسعه‌ای دارای هدف‌های بلندمدت مناطق محروم را در برداشته باشد.

حفاظت از تمامیت ارضی و مجموعه‌های زیستی، تاسیسات حیاتی و میراث فرهنگی کشور از طریق

۱- به هنگام کردن سند ملی آمایش سرزمینی توسعه و کالبدی ملی به عنوان مرجع اصلی هماهنگی‌های لازم میان بخشی و بین مناطق.

۲- رعایت ملاحظه‌های توسعه‌ای - امنیتی و اصول پدافند غیرعامل در نظام فنی اجرایی کشور

۳- رعایت اصول توسعه دفاعی در طراحی و اجرای طرح‌های در دست مطالعه در مناطق حساس و یا مناطق در معرض خطر و یا تهدید.

۴- رعایت اصول توسعه دفاعی در مدیریت و بهره‌برداری از تاسیسات زیربنایی، ساختمانهای حیاتی، حساس و شریانهای اصلی و حیاتی کشور.

۵- تدوین و تصویب ملاحظه‌های توسعه‌ای - امنیتی در چارچوب برنامه‌های و طرح‌های توسعه بخشی در مناطق حساس مانند عسلویه و جزایر خلیج فارس و تاکید بر ضرورت قید کردن آنها در سندهای برنامه‌های آنها

۶- وارد کردن شاخص‌ها و اصول توسعه دفاعی در ارزیابی و تصویب طرح‌های حیاتی، حساس و مهم در سطح‌های محیط توسعه‌ای.

۷- گسترش، توسعه و ترویج آموزش توسعه دفاعی به منظور پیشگیری و کاهش اثرهای انواع خطرها در محیط‌های شهری و روستایی.

۸- نهادینه کردن نگرش آمایشی در دستگاه‌های مختلف و برقراری پیوند لازم بین اسناد ملی آمایشی در دیگر طرح‌ها و تاکید بر رعایت ملاحظه‌های توسعه‌ای - امنیتی در تدوین این اسناد.

۹- ارتقاء سطح ایمنی عمومی در مناطق پر حادثه اعم از حوادث طبیعی مانند زلزله و سیل و حوادث مصنوعی مانند حوادث حمل و نقل و آتش سوزی‌های عمده و نیز کاهش مخاطره ای تهدید سلامتی در محیط‌های کار و زندگی.

۱۰- شناسایی و ساماندهی بهینه نقاط آسیب خیر و بحران‌زای اجتماعی در بافت‌های شهری و حاشیه شهرها و تمرکز بخشیدن حمایت‌های اجتماعی، خدمات عمومی و مدیریت آسیب‌های اجتماعی در مناطق یادشده.

منابع و مراجع

- ۱- آیت الله العظمی خامنه‌ای - بیانات و تدابیر، www.leader.ir
- ۲- آخوندی، محمدصادق، جزوه تهدیدات و تکنولوژی تهدید، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، مرکز پژوهشها.
- ۳- احمد اصغریان جدی، الزامات معمارانه در دفاع غیر عامل پایدار، پایان نامه دکترا، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی. ، ۱۳۸۷
- ۴ پاپلی یزدی، محمدحسین - فصلنامه تحقیقات ، " تمرکزگرایی و عدم تمرکز گرایی و اثرات آن " جغرافیایی، شماره ۲۹ ، تابستان، ۱۳۷۲
- ۵- پراینده، غلامعباس، مقدمه‌های بر مطالعات آمایش سرزمین، کرمان :سازمان برنامه و بودجه. ، ۱۳۶۲
- ۶- پولاددژ، محمد، اصول و مبانی آمایش سرزمین در بخش صنعت، تهران :شرکت شهرکهای صنعتی ایران ۱۳۷۳
- ۷- همایش پدافند غیر عامل - تأسیسات حساس و استراتژیک زیرزمینی تدوین سیاستهای آمایش استقرار در مقیاس ملی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، معاونت مهندسی، مدیریت طرحهای توسعه صنعتی. ۱۳۸۴
- ۸- تفضلی، فریدون - تاریخ عقاید اقتصادی؛ نشر نی؛ تهران، ایران. ۱۳۷۸.
- ۹- توفیق، فیروز، طرح‌ریزی کالبدی در ایران و محورهای اصلی آن، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی طرح ریزی کالبدی ملی و منطقه ای. (وزارت مسکن و شهر سازی، اصفهان ۱۳۸۴.
- ۱۰- توفیق، فیروز ، آمایش سرزمین :تجربه جهانی و انطباق آن با وضع موجود تهران :مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران ، ۱۳۸۴
- ۱۱- توفیق، فیروز، صدیقان کشاورزی در طرح کالبدی ملی ، فصلنامه اقتصادکشاورزی و توسعه، سال سوم، شماره ۱۱ ایران، پاییز ۱۳۷۴
- ۱۲- توفیق، فیروز، طرح ریزی کالبدی در ایران و محورهای اصلی آن، اصفهان: مجموعه

- مقالات اولین کنفرانس بین المللی طرح ریزی کالبدی ملی و منطقه ای، وزارت مسکن و شهر سازی، ۱۳۸۷.
- ۱۳- تهدیدات قدرت ملی، شاخصها و ابعاد، گروه مطالعاتی امنیت، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی ۱۳۸۷.
- ۱۴- جان.ام. کالینز، بایندر، کوروش، استراتژی بزرگ. مرکز مطالعات وزارت امور خارجه، تهران - ۱۳۷۰.
- ۱۵- حاج یوسفی، علی، آمایش سرزمین یا برنامه ریزی منطقه ای، مجله سنبله، شماره ۵۴-۱۳۷۲.
- ۱۶- حافظ نیا، محمدرضا - شناخت عوامل فقر خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد با تأکید بر مناطق جغرافیایی کشور، ۵۱، اردیبهشت ۱۳۷۳.
- ۱۷- حافظ نیا، محمدرضا، ساختار فضایی نظری برای سازمان کشور، اردیبهشت ۱۳۷۸.
- ۱۸- محمدباقر چوخاجی زاده مقدم، مجموعه مقالات همایش آمایش سرزمینی، دانشگاه امام حسین ع ۱۳۸۱.
- ۱۹- خانی، فسیله» نگرش فضایی در برنامه های اقتصادی و اجتماعی- فصلنامه تحقیقات جغرافیایی شماره ۲۷ زمستان ۱۳۷۱.
- ۲۰- فؤادیان دامغانی، رمضان سیمای عدالت در قرآن و حدیث؛ چاپ اول؛ لوح محفوظ؛ تهران، ایران ۱۳۸۲.
- ۲۱- دانشگاه امام حسین ع، اولین همایش ملی جغرافیا و آمایش سرزمین-دانشگاه مالک اشتر، مجموعه مقالات نقش علم و تکنولوژی در جنگهای آینده ۱۳۸۶.
- ۲۲- زمانی، هوشنگ - سازماندهی روشهای اجرایی طرح محو فقر از کشور جمهوری اسلامی
- ۲۳- مجموعه مقالات گردهمایی بررسی مسأله فقرزدایی، ۱۳۷۵.
- ۲۴- زبیری، کرامت ا...، مدل‌های تحلیلی فقر، توزیع درآمد و نابرابریهای منطقه ای در ایران - فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۴ - ۱۳۷۷.
- ۲۵- سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان، تعاریف، مفاهیم و مراحل برنامه ریزی آمایش

سرزمین. سازمان برنامه و بودجه استان تهران، دفتر برنامه ریزی منطقه ای، چارچوب برنامه ریزی فضایی ۱۳۶۳.

۲۶ سازمان برنامه و بودجه، معاونت امور مناطق، دفتر برنامه ریزی منطقه ای، برنامه ریزی توسعه منطقه ای، چارچوب کلی مطالعات جامع توسعه استان، ۱۳۶۶

۲۷- سازمان برنامه و بودجه، دفتر آمایش و برنامه ریزی منطقه ای، وضع موجود سازمان فضایی کشور و استراتژیهای بلند مدت توسعه ملی و منطقه ای از دیدگاه آمایش سرزمین
افق ۱۴۰۰ - ۱۳۷۶

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی